

GOD MAN – DÅ EN BANK INTE ANSÅG ANHÖRIGSBEHÖRIGHETEN VARA TILLRÄCKLIG – ETT PREJUDIKAT FRÅN HÖGSTA DOMSTOLEN

Godmanskap krävs när anhörigbehörighet inte räcker.

Högsta domstolen har i ett beslut den 29 juli 2025 - mål nr Ä 1813-24 - slagit fast att ett godmanskap ska anordnas för en kvinna med demenssjukdom, trots att anhörigbehörigheten enligt föräldrabalken normalt ger barnen möjlighet att sköta hennes ekonomiska angelägenheter.

Här följer en sammanfattning av Högsta domstolens beslut. Beslutet bifogas också i sin helhet, bilaga 1.

Godmanskap krävs när anhörigbehörighet inte räcker

Högsta domstolen har i ett beslut den 29 juli 2025 - mål nr Ä 1813-24 - slagit fast att ett godmanskap ska anordnas för en kvinna med demenssjukdom, trots att anhörigbehörigheten enligt föräldrabalken normalt ger barnen möjlighet att sköta hennes ekonomiska angelägenheter.

Bakgrunden var att kvinnans dotter ansökt om godmanskap och anförde att bankens vägran att lämna ut saldobesked och begränsade möjligheter till uttag gjort anhörigbehörigheten otillräcklig. Överförmyndarnämnden motsatte sig ansökan och menade att behovet kunde tillgodoses av anhöriga utan godmanskap.

Tingsrätten och hovrätten beslutade att godmanskap skulle anordnas, och HD fastställde nu dessa beslut. Domstolen konstaterar att anhörigbehörigheten många gånger kan fungera som alternativ till godmanskap, men att det krävs starka skäl att bortse från anhörigas uppfattning när de anser att behörigheten inte räcker.

I det aktuella fallet ansåg HD att bankens hantering medfört att kvinnans behov inte kunde tillgodoses fullt ut, vilket gjorde ett godmanskap nödvändigt.

Beslutet tydliggör att anhörigbehörigheten inte alltid är ett tillräckligt alternativ och att godmanskap kan krävas när tredje man, exempelvis banker, inte accepterar anhörigas agerande.

Bilaga

Bilaga 1 - Högsta domstolens beslut den 29 juli 2025 - mål nr Ä 1813-24

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 29 juli 2025

Mål nr
Å 1813-24

PARTER

Klagande

Överförmyndarnämnden i Hudiksvalls kommun
824 80 Hudiksvall

Motpart

Å.S.

SAKEN

Anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands beslut 2024-02-19 i mål Å 136-23

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Överförmyndarnämnden i Hudiksvalls kommun har yrkat att godmanskapet för M.B. ska upphävas.

Å.S. (tidigare N) har motsatt sig ändring av hovrättens beslut.

Högsta domstolen har hämtat in ett yttrande från Sveriges Kommuner och Regioner.

SKÄL**Bakgrund**

1. Å.S. och Y.E. är döttrar till M.B. Av ett läkarintyg framgår att M.B. lider av demens och att hon till följd av sjukdomen behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom och sörja för sin person.
2. Å.S. ansökte om att tingsrätten skulle anordna ett godmanskap för hennes mamma, samt begärde att Y.E. skulle förordnas till god man. Uppdraget skulle omfatta att bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person.
3. Till stöd för ansökan anförde Å.S. sammanfattningsvis följande. Hon och hennes syster har försökt använda sig av anhörigbehörigheten men banken har uppgett att de inte får hantera mammans pengar utan fullmakt eller ett godmanskap. Banken lämnar inte heller ut uppgift om saldo på hennes konton till döttrarna, vilket omöjliggör överföringar, och låter dem inte ta ut fickpengar åt henne. De kan inte handla kläder till sin mamma och har inte heller kunnat hyra ett förråd i mammans namn för att förvara möbler efter en flytt.

4. Överförmyndarnämnden motsatte sig ansökan med hänvisning till att M.B.s behov av hjälp kan tillgodoses med stöd av anhörigbehörigheten. Nämnden hämtade in uppgifter från hennes bank. Av dessa framgår det bl.a. att banken kan säkerställa att det finns täckning på hennes konton innan en överföring görs, att uppgift om saldo kan skickas per post till henne, samt att döttrarna kan ta ut och lämna fickpengar till hennes boende.

5. Tingsrätten anordnade ett godmanskap för M.B. och utsåg Y.E. till god man. Förordnandet omfattade att bevaka M.B.s rätt och förvalta hennes egendom. Tingsrätten bedömde att behovet av hjälp omfattar även angelägenheter som inte ryms inom anhörigbehörigheten. Överförmyndaren överklagade beslutet.

6. Hovrätten har avslagit överklagandet. Den har bedömt att de aktuella åtgärderna främst är sådana som omfattas av anhörigas behörighet. Hovrätten har dock ansett att M.B.s bank gör det svårt för de anhöriga att tillgodose hennes behov av hjälp i praktiken, och att anhörigbehörigheten därför framstår som otillräcklig.

Vad målet handlar om

7. Målet rör frågan om en person som förlorat sin beslutsförmåga har behov av en god man för att bevaka sin rätt och förvalta sin egendom, eller om hjälpbehovet i stället kan tillgodoses genom anhöriga med stöd av behörigheten i 17 kap. föräldrabalken.

Godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken

8. Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, ska rätten, om det

behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. Ett sådant beslut får inte meddelas utan samtycke, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening hämtas in. (Se 11 kap. 4 § första stycket föräldrabalken.)

9. Godmanskap ska beslutas endast om åtgärden i rättslig mening behövs. Åtgärden ska ställas i relation till andra möjligheter för den enskilde att få hjälp. Om den enskilde kan få sina angelägenheter tillfredsställande skötta på ett mindre ingripande sätt, t.ex. genom anhöriga, vänner eller professionella aktörer, kan det betyda att ett godmanskap inte behövs. (Jfr NJA 2018 s. 825 p. 7 och ”Godmansförutsättningarna” NJA 2022 s. 623 p. 14.)

Anhörigas behörighet att rättshandla i vissa fall

10. Om det är uppenbart att någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande inte längre har förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter, är en anhörig behörig att för den enskilde vidta ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring (se 17 kap. 1 § första stycket föräldrabalken).

11. Behörigheten inträder enligt förarbetena när den enskilde inte längre kan förstå relevant information, överväga alternativen och fatta ett beslut baserat på dessa överväganden. Det förutsätts alltså att den enskilde har förlorat sin beslutsförmåga. Behörigheten är i princip tänkt att ta vid i det skede då den enskilde inte längre kan låta sig representeras genom att utfärda en fullmakt enligt reglerna i avtalslagen. (Se prop. 2016/17:30 s. 44 och 95 samt NJA 2018 s. 825 p. 11.)

12. Anhörigbehörigheten omfattar bland annat betalningar hänförliga till bostaden, hälso- och sjukvård och andra sociala tjänster, transporter, försäkringar, skatter, tv, tidningar, telefon och föreningsavgifter. Vidare omfattas inköp av mat, kläder och hygienartiklar samt betalning för fritidsaktiviteter och nöjen. Det ingår också i behörigheten att göra bankuttag och överföringar som avser nu angivna utgifter. Den enskilde ska genom anhörigas insatser kunna behålla den levnadsstandard som han eller hon är van vid. (Se a. prop. s. 86 f. och 136.)

13. Förarbetena till lagen innehåller inte någon uttömmande uppräkningslista av vad som ingår i behörigheten. Frågan om en enskild rättshandling ingår i behörigheten får bedömas utifrån dess ändamål. Avgörande bör alltså vara om rättshandlingen avser en angelägenhet som vanligen har anknytning till huvudmannens dagliga livsföring (se a. prop. s. 87).

14. Eftersom anhörigbehörigheten omfattar behörighet att göra bankuttag och överföringar som avser utgifter för den dagliga livsföringen bör inhämtande av saldobesked för konton som används för detta ändamål (transaktionskonton eller motsvarande) normalt anses ingå i behörigheten. Det får också förutsättas att det utvecklas digitala lösningar som medför att anhöriga ges praktiska möjligheter att utöva sin behörighet.

15. Anhörigbehörigheten gäller i tur och ordning för make eller sambo, barn, barnbarn, föräldrar, syskon och syskonbarn; finns två eller flera anhöriga inom samma kategori företräder de huvudmannen gemensamt och kan i så fall lämna varandra fullmakt (se 17 kap. 2 §). Behörigheten gäller inte i de frågor där den enskilde företräds av en god man enligt 11 kap. 4 §, en förvaltare eller en framtidsfullmaktshavare (se 17 kap. 3 §). En anhörig som använder sin behörighet är skyldig att ersätta den skada som han eller hon uppsåtligen eller av vårdslöshet orsakar huvudmannen (se 17 kap. 5 §).

Anhörigbehörigheten i förhållande till tredje man

16. Det är den anhörige som ska bedöma om behörigheten gäller (se 17 kap. 1 § andra stycket). Lagen ger inga anvisningar för hur bedömningen ska göras, och det finns ingen möjlighet att hänskjuta frågan till exempelvis överförmyndaren eller tingsrätten. Om den anhörige agerar utanför sin behörighet blir huvudmannen inte bunden av rättshandlingen. I sådana fall kan den anhörige, om vissa närmare förutsättningar är uppfyllda, bli skyldig att ersätta den skada som tredje man orsakats (se 17 kap. 6 §).

17. Tredje man är som regel inte skyldig att ingå avtal med huvudmannen genom en anhörig. Ett skäl till att tredje man avböjer detta kan vara att det framstår som osäkert om avtalet kommer att kunna göras gällande mot huvudmannen. Ett annat skäl kan vara att tredje man saknar rutiner för att hantera transaktioner med stöd av anhörigbehörigheten inom ramen för ett elektroniskt betalningssystem.

18. Om huvudmannen redan har ett avtalsförhållande med tredje man, till exempel i form av ett tillgodohavande i en bank, kan tredje man (banken) dock inte vägra att utföra en prestation på anmaning av en behörig anhörig utan att riskera att komma i dröjsmål eller annars bryta mot sina avtalsförpliktelser mot huvudmannen.

Anhörigbehörigheten som alternativ till godmanskap

19. Anhörigbehörigheten kan många gånger förväntas fungera temporärt när en person förlorat sin beslutsförmåga i ekonomiskt hänseende, till exempel på grund av demens eller annan sjukdom, varvid det inte finns något omedelbart behov av att ansöka om godmanskap. Det är emellertid inte uteslutet att behörigheten i vissa fall kan bli en mer långsiktig lösning. Så kan exempelvis vara fallet om den närmast anhörige är huvudmannens

make eller sambo och de sedan tidigare har åtkomst till och inblick i varandras ekonomi.

20. Det finns ingen skyldighet för en anhörig att använda sig av sin behörighet för att tillgodose huvudmannens behov av hjälp. Anhöriga kan också i olika grad besitta den kunskap och erfarenhet som ibland kan vara nödvändig för att med framgång göra gällande behörigheten i förhållande till tredje man.

21. Bedömningen av om det finns behov av att ordna godmanskap för en person som har förlorat sin beslutsförmåga ska göras med utgångspunkt från vad som är bäst för den enskilde.

22. Om det finns anhöriga som har vilja och förmåga att använda anhörigbehörigheten och behovet av stöd med ekonomiska angelägenheter inskränker sig till den dagliga livsföringen, torde anordnande av godmanskap som regel vara överflödigt. Är det däremot så att de anhöriga upplever svårigheter med att få tredje man att acceptera behörigheten finns det en risk för att huvudmannen inte får sina behov tillgodosedda fullt ut (jfr p. 12). I förlängningen kan sådana svårigheter också leda till att anhöriga fransäger sig rollen att stödja huvudmannen i ekonomiska frågor. Det skulle i så fall göra det nödvändigt att förordna en utomstående god man, något som vanligtvis inte kan anses ligga i huvudmannens intresse.

23. För en person som saknar beslutsförmåga behöver ett godmanskap som utövas av en nära anhörig i praktiken inte vara mer ingripande än om den anhörige verkar inom ramen för sin anhörigbehörighet. I båda fallen är huvudmannen beroende av den anhörige för att kunna tillgodogöra sig sina tillgångar och sköta sin ekonomi. Ett godmanskap ger visserligen en vidare behörighet än anhörigbehörigheten, men är å andra sidan föremål för tillsyn av överförmyndaren (se 12 kap. 9 § föräldrabalken).

24. Det nu anförda leder till slutsatsen att om en anhörig ansöker om godmanskap med åberopande av att anhörigbehörigheten är otillräcklig för att kunna sköta huvudmannens ekonomi, bör det krävas förhållandevis starka skäl för att inte lägga den anhöriges uppfattning till grund för prövningen. Det gäller särskilt om den anhörige kan peka på konkreta exempel där tredje man nekat till rättshandlingar som legat inom ramen för behörigheten och som varit till förmån för huvudmannen om de hade kunnat genomföras.

Bedömningen i detta fall

25. I målet är utrett att M.B.s hälsotillstånd på ett varaktigt och betydande sätt påverkar hennes förmåga att själv bevaka sin rätt och förvalta sin egendom. Vidare framgår att tillståndet hindrar att M.B.s mening hämtas in. Det finns därför förutsättningar att anordna godmanskap för henne.

26. Å.S. har i sin ansökan om godmanskap anfört att anhörigbehörigheten inte är tillräcklig för att kunna sköta mammans ekonomi. Hon har därvid bland annat pekat på att banken inte lämnar ut saldobesked till anhöriga samt att de uttag som banken medger inte räcker till för att tillgodose mammans behov.

27. Den utredning som överförmyndarnämnden har lagt fram motsäger endast delvis vad Å.S. har anfört. Banken har sålunda bekräftat att den anser att saldobesked inte ingår i anhörigbehörigheten samt att den gör en egen prövning från gång till gång av hur mycket fickpengar som mamman ska anses vara i behov av. Av uppgifterna från banken framgår också att den inte lämnar enhetlig information till kunderna om hur banken hanterar anhörigbehörigheten, vilket skapar oklarhet.

28. Sammantaget får det anses framgå av utredningen att anhörigbehörigheten under rådande förhållanden är otillräcklig för att fullt ut tillgodose M.B.s behov av hjälp med att bevaka sin rätt och förvalta sin ekonomi. Det finns därmed behov av att anordna godmanskap för henne i enlighet med tingsrättens och hovrättens beslut. Överklagandet ska därför avslås.

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Dag Mattsson, Eric M. Runesson, Stefan Reimer och Anders Perklev (referent).
Föredragande har varit justitiesekreteraren Leo Nilsson Nannini.